

HÓNAPRÓL HÓNAPRA

KITÖRÉS A HÉTKÖZNAPOKBÓL

Elgondolkodtató, hogy Döbrentei Gábor, aki nem műveinek értékével, hanem folyóiratával, az Erdélyi Múzeummal (1814–1818) írta be a nevét a magyar irodalom történetébe, miért rugaszkodott neki kétszer is az *Isteni Színjáték* lefordításának. (Második próbálkozása megismerését Szauder Józsefnek köszönhetjük, aki kiváló irodalomtudós volt, rá emlékezve méltán adta ki *Magyar irodalom — olasz irodalom* című tanulmánykötetét Sárközy Péter szerkesztésében és kísérő „mérlegével” az Argumentum.) Csak Kazinczy halála alól szabadulva fordult volna Döbrentei éppen Dantéhoz és éppen az *Isteni Színjáték*hoz? Netán lebilincselte (őt is) az a szellemiség, amely e művet hatja át, s ezért próbálta legyőzni azokat a fordítási nehézségeket, amelyekről Babits is szolt? Nem vitás, hogy Dantében őt is az ragadta meg, ami sok más költőt és tolmácsát: a mű mintegy hidat képez evilág és túlvilág között, s az olvasót olyan világgal ismereti meg, amelynek biztos tudata a nagy mű születése óta némiképp elhomályosult, de ígérete és igézete sohasem. Hiszen az egész világ irodalmának története (s ez esetben a világ-irodalom fogalmát Goethe szerint értelmezzük) azt bizonyítja, hogy az a szellemiség, az a hit, amelyet Dante hatalmas alkotása jelenített meg, századról századra áthatotta a gondolkodni tudó és akaró ember életét, bárhogyan is igyekeztek eltéríteni ettől. Bár az egyházon belül is fel-fellángolt a konzervatívok és reformerek küzdelme, a hit lényegét mindez nem érintette. Ezt a meggyőződésünket erősíthetik azok az előadások, amelyek *Széchenyi hite* címmel jelentek meg a Faludi Ferenc Akadémia kiadásában Benkő Ágota és Vértesaljai László szerkesztésében.

Akit Fekete Antal tanított a budapesti piaristáknál, megsejthette Széchenyi páratlan szellemi nagyságát, amelynek egyik megalapozója következetesen gyakorolt és megvallott hite volt. A „legnagyobb, leghíresebb magyar”, „a magyar elit örök elsője” — ezekkel az elnevezésekkel illették kortársai; még ellenfelei is — Fekete Antal doktori értekezésének volt a témája, amely alapvető mű volt (és ma is az). Ezt mutatják a tanulmányokká alakított előadások hivatkozásai is, s a tanár úr tanítványait is igyekezett Széchenyi eszmeiségével telíteni, amelynek jelentőségét a 20. század olyan meghatározó egyházi személyiségei, mint Prohászka Ottokár és Ravasz László is követendő példaként állítottak kortársaik elé. Sarnyai Csaba Máté *Széchenyi hite és személye Prohászka Ottokár és*

Ravasz László szemével című tanulmányának meg-látása szerint: „Prohászka Széchenyi alakjában először a gyakorlati-gazdasági érzéket kapcsolja össze a vallási transzcendensre való nyitottsággal, szembefordulva azzal a sarkos elválasztással, ami oppozícióba állítja a gyakorlatiasságot a lelki iránti érzéssel.” Napjainkban is megfigyelhető ez az oppozíció, a gyakorlati haszonszerzés, vagyonosodás vágya eltörlő, vagy csak a szavak szintjén hangoztatja a transzcendens iránt táplált lelki igényt. Széchenyi számára ez bizonyára elfogadhatatlan lett volna, őt, mint Prohászka hangsúlyozta, éppen „gyakorlati érzéke vezette rá — a világ és az élet észszerűségét látva — az Isten iránti bizalmára”. Ezeknek a tanulmányoknak az adja időszerűségét, hogy több nézőpontból világítják meg a személyes hit és a társadalom javáért végzett tevékenység, azaz hit és hazaszeretet kölcsönösségét, amely Széchenyi működésében szerves egységet alkotott.

Ez a szintézis a kor két kiváló személyiségének ösztönzésére szilárdult meg Széchenyi gondolkodásában. A két meghatározó ösztönzést a ferences Albach Szaniszlótól — kinek szentbeszédét a korszak keresztény intelligenciájának sok kiválósága hallgatta — és Lonovics József püspöktől kapta. Zakar Péter *Széchenyi és Lonovics* című tanulmánya mindenesetre sokat segít Széchenyi hite forrásainak megismerésében. Azt tudni lehetett, hogy súlyos depressziója idején a csanádi püspök első között kereste föl, és segített lelki egyensúlya visszaállításában. Kettejük kapcsolatáról már korábban is szó esett a szakirodalomban (például Kőhegyi Mihály és Merk Zsuzsa *Széchenyi és Lonovics* című kettős portréjában). Tudott volt, hogy a csanádi káptalan levélben hívta meg a grófort a püspöki beiktatásra. Széchenyi bokros teendőire hivatkozva nem élt a meghívással, „csak lelkével lehetett volna jelen a Tekintetes Káptalan közelében”. Később Lonovicsnak s az általa képviselt isteni irtalomnak jótékony hatása volt az önvádja miatt gyöttrődő Széchenyire, akit folytonos büntudat gyötört politikai szereplése miatt, s azért is, mert néhány barátjának is azt tanácsolta, vállaljanak szerepet a politikában. A bölcs Lonovics bizonyára igyekezett megértetni vele, hogy a politikánál sokkal fontosabb az üdvösség, amelyről a ferences Albach Szaniszló is oly meggyőzően beszélt.

Széchenyi hitéhez vezető belső fejlődése, illetve ennek a nemzet javáért végzett tevékenységével történt összekapcsolása nem vesztített népszerűségéből, s ezen az úton mindenki követheti, bárhová is rendelte sorsa. A lehetőség — mint a kötet több előadása is bizonyítja — mindenki számára adott, csak élni kell vele.

Hit és szeretet tudatosításában rengeteget tettek a kegyesrendi atyák. Iskoláikból a magyar közélet meghatározó személyiségei kerültek ki, akik arra nevelődtek, hogy e két eszmény megvalósításával tegyék teljesebbé a társadalmat és saját hitüket. Már csak ezért is örvendetes Szende Ákos levéltári kutatásokon alapuló könyve (*Piarista eszmék és sorsok a 20. században*. Piarista Rend Magyar Tartománya kiadása), mert az eszményteremtő piarista nevelés kisugárzása az utóbbi évtizedben mintha csökkent volna, holott, mint a portrék és sorsok is bizonyítják, a hagyományokra lehetne és kellene is támaszkodni.

A piaristák 20. századi történelme, mint csepp a tengerből, a hazai egyház sorsának mása. Kiváló tanárok, nevelők sora, aztán — épp Sík Sándor egy szegedi neveltjének jóvoltából — a szétveretés, a szándékosan szűkre szabott, állandóan ellenőrzött lehetőségek közötti újraszerveződés és a színvonal őrzése, majd a rendszerváltást követően a tanintézmények számának növelésével az ország lelki újjáformálásának nagy munkájának támogatása, miközben a szerzetesi életforma egész Európában tapasztalható bizonytalansága a magyarországi piaristákat sem hagyta és nagyja érintetlenül. Nem szólnék válságról, hiszen a nehéz helyzetekben mindig számíthatunk a kegyelem jótékony segítségére, de az egyházat megrázó események nálunk is érzetik hatásukat. Szende Ákos negatív példákat is felsorolkozott. Olyanokat, akik besűgők lettek, de a kirtarók hivatás tudatának, kikezdhettelen jellemének bizonyítékai is olvashatók a könyvben.

A nehéz években a rendre és a rendtagokra nehezéd nyomás sokféleképp okozott kárt és nyomorúságot. A legelkeserítőbbek azok a jelentések, amelyeknek írói kihasználták a hozzájuk fordulók naivitását, és gyakran egzisztenciális hátrányokat, meghurcolásokat is okoztak nekik. Egyiküket még ismertem: sűrűn járt édesapámhoz, kéziratokat hozott, és nagy érdeklődést mutatott a Vigilia szerkesztési gyakorlata iránt. Döbbsenten szembesültem jelentéseivel, amiben az a visszataszító, hogy kiszolgáltatta azokat, akik megnyíltak előtte, és rejtegetett kapcsolataikról is beszámoltak. Egyik részletes (fel)jelentésében részletezte a piarista rend belügyeit, különös figyelemmel az 1947-ben megválasztott generálisra, Tomek Vincére. 1956. július 2-án adta át „Dusek” részletes irományát. Elmondja, hogy Tomek Vince a 30-as évek közepén Sebes Ferenc rendfőnök kegyeltje volt, ő küldte Rómába, mint a legjobb piarista jogászt, hogy a rendi szabályokat modernizálja. Itt jó kapcsolatokra tett szert. Sebes „megbuktatása” után Zimányi Gyula lett a provinciális, Tomek Vincét pedig teológiai tanárrá minősítették le. A jelentés szerint ekkor „gondosan mérlegelt akciókat hajtott végre”, hogy népszerűsége ne csökkenjen. Zimányi lemondása után pro-

vinciálisként „kíméletlenül” képviselte és valósította meg elgondolásait; Balanyi György, Sík Sándor és Ohmacht Nándor (nem akárkik!) támogatásával. A jelentő szerint súlyos vétkének minősült, hogy Antall Józsefet (a későbbi miniszterelnök édesapját) konfráterre nevezte ki. 1947-ben, generálissá választását követően végiglátogatta a provinciákat, azokat is, amelyeket Észak-Amerikában disszidens piaristákkal töltötte föl, s az ő hathatós támogatásával lett tartományfőnök idehaza Sík Sándor. Nem folytatom. Ilyen lehangolóan aljas dokumentumot saját rendjéről csak egy beteglelkű ember írhatott, aki ráadásul még külföldről is tájékoztatta megbízóit a piaristák életéről, az emigrációba vonultak sorsáról.

Sajnos nem ez az egyetlen szívszorító és csüggesztő példája a jellemtelenségnek, amely egy szerzetes esetében különösen megdöbbsentő. De nem ez volt a jellemző, hanem sokkal inkább a helytállás különféle megnyilvánulásai (amelyekről ugyancsak jelentések íródtak), és azok a tettek, amelyekkel a piarista atyák a legnehezebb időkben is hűek maradtak rendalapítójuk örökségéhez: valóságos szellemben nevelték az ifjúságot, felvértezve az uralkodó marxista-leninista világnézet ellen. Mindegyik egykori piarista diák emlékezhet arra: a „kötelező” tananyag mellett megtanultuk, hogy van egy „másik” magyar történelem és irodalom, s a világnézeti kérdésekre miként válaszolhat a hitéhez hű fiatalember. A kötet címlapján szereplő fényképek között nem is egy olyan piarista tanár arcképe látható, aki az ifjúság nevelésének szentelte tehetségét és erejét. Itt látható például Kovács Mihály fotója. Megszámlálhatatlan kiváló fizikus oktatója-nevelője volt, feledhetetlen túsák szervezője. Az egyik feljelentésben panaszos sorok olvasókat arról, hogy a piarista tanárok még a nyári szünidőben is programokat szerveztek a fiataloknak, és akkor is „helytelen ideológiai elvek” szellemében nevelik őket. Nos, Kovács Mihály (Szebenyei Lászlóval) egyike volt ezeknek a renitenseknek, s közöttük volt Fekete Antal is, aki lelkesen vezényelte evezőseit a Balatonon.

Amikor a piaristáknak két iskolát hagytak meg, ott a legkiválóbb tanárok, köztük nagy egyéniségek működtek. A két intézményben megvalósított színvonal közismert volt, még a legszigorúbb szakfelügyelők is elismerték. A piarista diákság ténye öntudatot adott, belső biztonságot jelentett, amit sokan és sokféleképpen fogalmaztak meg hálás szívvel. Most, Szende Ákos jóvoltából a kulisszák mögé látva még nagyobb hálával és szeretettel idézhetjük vissza alakjukat és életünk menetét meghatározó tanításukat.

A múltból a jelenbe kalauzol a *Jónapot! Ferenc pápa* vagyok című könyvecske, a színvonalas és tanulságos „Jezsuita füzetek” kiadványa, amely ter-

mésztesen jezsuita szemmel idézi Ferenc pápa alakját és a vele folytatott beszélgetések alapján elképzeléseit és terveit. Ha volt pápa, akit az egész világ a nagy és sorsfordító személyiségek közé sorolt, Ferenc pápa attól a pillanattól kezdve, hogy megválasztását követően „jó estét”-tel köszöntötte a Szent Péter bazilika előtt várakozó tömeget, új szellemet, új magatartást hozott, valamiképp a reménység jelképe lett, mint olyan személyiség, aki a katolikus egyház kátyújába jutott szekerét kirántja a sárból, és jó irányba vezeti tovább.

Alázatos, küldetéses ember. Az eddig szép számban róla írt könyvek, tanulmányok lényegében emberségére, meglepő gesztusaira irányították a figyelmet. Nem véletlenül, hiszen ezekben is érzékeltetni lehet a merev hagyományokkal, a protokollal való szakítás szándékát, ami egyben nagyobb súlyú intézkedések ígéretes előjele. Célját egyértelműen fogalmazta meg: missziós és nem megállapodott egyházat szeretne alkotni, s ebben mintha XXIII. János útját követné. Szegények közül érkezett, mély átérzéssel és részvétellel fordul hozzájuk, s ez néha megdöbbenést kelt. Vannak, akik a hagyomány nevében rosszallják, hogy nem költözött be a pápai palotába, hogy nem méltósággal, külön költi el ebédjét és nem ad a formáságokra. Hangsúlyozza, hogy közülünk való, hogy Krisztus egyházában mindenki fontos. Krisztus szavai mindnyájunkhoz szólnak.

Stílusváltás? Szemléletváltás? Ahogy mondani szokták: most jön a neheze! Innen úgy látszik, Ferenc pápának falakat kell áttörnie, s elképzeléseivel szembesülve némi aggodalmat érezhetünk, nehogy valami baj érje, hiszen némelykor mintha darázs-fészekbe nyúlna, s mint tudjuk, egy darázs-csipés olykor halálos. A nyitás szándékát jelezte, hogy a családpszichológus erősítése céljából kérdőíveket küldtek a különböző országok püspöki konferenciáinak, az ezekre a kérdésekre adott válaszokból azonban elég hézagosak az ismereteink, hiszen némelyik országban közzétették ezeket, másokban viszont nem.

2013 júniusában tanácskoztak a jezsuita kulturális folyóiratok szerkesztői (Magyarországot a Szív képviselte), s itt merült föl az a vágy, hogy hosszabban el kellene beszélgetni Ferenc pápával. Ő ilyen felkéréseknek elég nehezen szokott eleget tenni, így a jezsuiták jogos büszkeséggel nyugtázhatták, hogy a pápa valóban hosszan fejtette ki álláspontját Antonio Spadarónak, a Civiltà Cattolica főszerkesztőjének. Ez az eszmecsere alkotja a könyv gerincét, s egyben megvilágítja Ferenc pápa legfontosabb törekvését: felismerni és felismertetni másokkal Istent, s hogy ez a folyamat sosem juthat nyugvópontra. Ez létünk folytonos ösztönzője és célja.

RÓNAY LÁSZLÓ

VILLÁNYI LÁSZLÓ: FOLYÓTÓL FOLYÓIG

Lábass Endre *Varázslók pálcája* című beszélgetéssorozatának Villányi Lászlóról szóló epizódjában a kérdező egy személyes élménnyel vezette fel az estet, amelyben a költő mintegy *emlékezetbe égett képként* jelenik meg: „Vannak emberek, akiknek van egy kiemelt emlékhelyük, és ezen az emlékhelyen maradnak örökre. A Villányi Lacinak is van egy ilyen helye: a győri pályaudvar...” A megidézett szerző új kötete, a *Folyótól folyóig* ugyanilyen megörökített pillanatokot vonultat fel.

Az ajánlások által kialakuló szellemi közegbe vegyülve, illetve a prózaversekben megelevenedő jelenetekbe merülve az olvasó is felülhet arra a bizonyos biciklire, ami oly sokszor felbukkan a szövegekben, és amelynek útja nem csupán egymásba mosódó tereken vezet keresztül, hanem egymásra csúszo idősíkokon is. A ciklushatárokat nélkülöző, egy lélegzetre befogadható (mégis elidőzésre készítő) anyag nyolcszor nyolc elágazó, mégis egy pontba tartó csapásirányra oszlik; hiszen valóban egyívású, közös medret mélyítő beszédfolyamokról van szó, melyek úgy ömlenek a másikba, hogy nem gyengítik a lassú hömpölygés sodrását. Az említett ajánlások egy-egy barátira vagy szellemi társra fókuszálnak, miközben a szerző személyes szálakkal szövöti át az éppen központba állított alak kontextusát. Az így létrejövő félfikciós szövegyszerzés, valamint beleérző lírai hangoltság különleges, egyszerre intim és távolságtartó atmoszférát teremt, melyben mindinkább a gyerekkor és a megélt élet között húzódik a versek homályból feltisztuló horizontja.

A megérkező, A száműzött, A hazatérő, A visszatérő, A kivándorolt címek is mind ezt az oda-vissza ingázó elbeszéléstechnikát példázzák, ugyanakkor fel is vázolják a kötet poétikai sarokpontjait, melyeket összekötve bejárhatjuk a Villányi-féle bensősévé tett érzéki/szellemi vidék tágas tájegységét. „Néha úgy sejtette, mérhetetlen messzeségből vándorolt, / elhözva magában egy másvalakit, akinek élete véget / ért a kezdeteknél, pontosabban benne folytatódott... gyakorta bizonytalan, kinek az idejében létezik, / s amíg csak időnként érzékeli a másikat, addig az betéve / tudja őt...” — szól a Lévai Andrásnak ajánlott, keresztbekötött vagy közössé avatott emléktöredék. Alapvetően tehát transzcendens találkozások íródnak versbe, túlmisztifikáló gesztusok és nagyzó modorosságok nélkül, azzal a türelmes természetességgel, amely nem sürget semmiféle stílusbravúrt — képletesen szólva a *folyó megszokott sodrását* nem szakítja meg semmilyen vízesés, inkább a *benne hullámzó ritmus* lesz a meghatározó, fluktuáló erő, melynek hatására a felkavart, újra meg újra átmosott hor-